

Escola inclusiva: cap a on anem?

Pares i mares, mestres i professors, administracions, organitzacions... tots som responsables del model educatiu que volem i que tenim.

Percebem que tenim un bon model, molt millor que a d'altres potents països d'Europa, i entre tots l'hem de millorar, constructivament, en positiu i pensant en l'èxit dels nostres fills i filles. En aquestes pàgines hem volgut donar veu a experts per a que ens expliquin el seu punt de vista i detallin el model al que hauríem d'aspirar.

Entrevista a Josep Maria Jarque

Impulsor de l'escola inclusiva i Creu de Sant Jordi per la seva tasca.

El professor de pedagogia terapèutica, Josep Maria Jarque, va ser pioner en l'escolarització d'alumnes amb discapacitats i impulsor del concepte d'escola inclusiva.

Així mateix, fou excap del servei d'educació especial de la Generalitat, ex consultor CERI-OCDE i de l'Oficina de les Nacions Unides a Ginebra. L'any 2000 va rebre la Creu de Sant Jordi per la seva tasca realitzada a favor dels minusvàlids.

Quin model educatiu considera ideal per a fer una educació inclusiva?

L'escola inclusiva suposa un pas més endavant, ja que no només es tracta d'integrar, sinó que significa que el canvi l'ha

de fer l'escola i que, per tant, s'ha d'adaptar al subjecte i no és el subjecte qui s'ha d'adaptar a l'escola.

La diferència és molt important. El model d'escola inclusiva que s'ha de seguir és el d'una escola de qualitat per a tots i d'exigència per a tots, però personalitzada per a cada alumne.

El que caracteritza a una bona escola, que per tant serà inclusiva, és la personalització de la resposta de cada alumne en funció de les seves capacitats. Per exemple, si ens trobem amb un alumne amb altes capacitats, se li haurà d'exigir més perquè és un nano molt intel·ligent que pot arribar a més. Per tant, l'escola inclusiva s'adaptaria a les necessitats d'aquest nen igual que s'adaptaria a les necessitats d'un alumne amb altres capacitats.

L'escola inclusiva ha de respondre a les necessitats de tots els alumnes. No és una escola pels discapacitats sinó que és una escola per tots. I, si és fa la resposta personalitzada, no caldrà baixar el nivell de l'escola, fet que preocupa molt a l'entorn educatiu. Ara, si fas una resposta uniforme, llavors si que l'hauràs de baixar, però llavors no estaràs fent una escola inclusiva sinó una d'uniformada amb avaluacions iguals.

Hi ha qui diu que fer personalització, tant el detall, suposaria un cost massa elevat...

Això m'ho haurien de demostrar, perquè això no ho pot dir qualsevol que hagi fet números. Per dir una cosa així, s'ha de poder demostrar. Jo tinc dades d'un estudi que va fer ESADE, l'any 83, sobre els costos de l'educació especial a Catalunya, en què es demostra que l'atenció personalitzada i l'escola inclusiva són més barates que l'escola especial.

Fa uns dies, va sortir publicat un article meu en el que es demostra que el cost d'un alumne a un centre d'educació especial és caríssim. El cost és extraordinari i fins i tot hi ha masses recursos, perquè es podrien aprofitar millor i de manera més efectiva. En canvi, aquests alumnes atesos adequadament no crec que suposessin un cost superior. Tampoc ho afirmo; s'hauria de fer l'estudi adequat. Actualment, a Catalunya hi ha 6.929 alumnes en els centres

d'educació especials. D'aquests, el 35% són casos lleus, que poden llegir i escriure, que tenen una deficiència lleu que els permet fer una escolarització.

I això no es fa, tot i que existeixen els recursos per fer-ho.

Com considera que hauria de ser la formació dels mestres? La formació dels mestres és la base.

Els mestres han d'estar formats amb la mentalitat que ells han de respondre al dret i obligació de l'educació que tenen els alumnes i que, per tant, ells s'ha d'adaptar als alumnes i han de fer uns programes personalitzats segons les necessitats d'aquests alumnes.

Han de col·laborar entre tots els membres del claustre perquè, cadascun des del seu angle, per fer uns programes transversals accessibles per tothom.

Igual que es treuen les barreres arquitectòniques pels nanos amb discapacitat física, també s'han de treure les barreres que ens hem posat entre tots. **L'escola inclusiva exigeix un canvi total, en el que es planteja l'escola cooperativa, l'escola col·laboradora, etc., entre pares i mares, alumnes i mestres, perquè tots aquests han d'intervenir en l'educació dels alumnes i han d'avaluar els programes educatius. Els mestres han d'avaluar els aspectes acadèmics i els pares i mares els aspectes conductuals que segueixen a l'escola.**

I pares i mestres han de saber què passa en un lloc i l'altre. Per fer una bona escola per a tothom, els professors han de ser la base i això vol dir que s'ha d'incidir molt en la seva formació. Per exemple, si vas posant suports a unes parets perquè s'aguanti la teulada, però resulta que les parets mestres –que simbolitzarien el mestre- no estan ben fetes, la teulada no s'aguantarà.

Si els mestres no funcionen, l'escola inclusiva tampoc. No es tracta de posar més psicòlegs, més metges o pediatres, sinó de formar bé els mestres, a qui no li ha d'interessar l'etiqueta que li han posat al nano sinó fer un programa tenint en compte les seves capacitats i les seves potencialitats. I, a partir d'aquí, exigir-li el màxim, sense protegir-lo.

Aquests programes personalitzats no seran una etiqueta ja que tindran una vigència de tres o quatre mesos i després l'avaluaré, junt amb el psicòleg, els pares, amb els mestres, per veure si es va avançant i quins aspectes s'han de canviar o modificar.

Per les seves paraules, s'entén que un pilar fonamental en l'educació són els mestres i l'altre són els pares...

Evidentment. Els pares tenen a dir a l'educació dels seus fills. El que han de dir podrà tenir un valor molt gran, que no serà comparable amb el dels mestres, perquè cadascú té el seu rol. Si entres a un quiròfan, perquè surti bé l'operació, no només ha de funcionar el metge que opera, sinó també la infermera, l'anestesiista i, també, el pacient i la seva família. Si aquest pacient l'operes amb èxit i després el portes amb la seva família, que no pot menjar, tampoc funcionarà.

Per tant, la interrelació entre família, escola i entorn familiar és importantíssima.

I, segons el seu parer, quin és el paper de l'escola d'educació especial?

Aquesta hauria de complir el que es va dir al decret de l'any 84, que detalla que és una sèrie de recursos materials, tècnics i personals posats al servei del sistema ordinari en tots els nivells educatius, perquè aquests responguin al dret a l'educació.

Per tant, seguint aquest decret i la LISMI, s'han de tancar els centres d'educació especial, com vàrem fer els anys 80 i vàrem crear els centres de recursos. S'han de reconvertir en centres de recursos i fer que aquests excepcionals mitjans que hi tenen, es posin al servei dels centres ordinaris d'una zona.

En què es poden beneficiar els companys que tenen un alumne amb necessitats especials a les seves aules?

És evident que no només es beneficia el nano sinó també la resta de companys. Com deia abans, això dependrà molt de com estigui el nen a la classe. És a dir, si aquest nen està només inclòs i no participa o forma part de la classe, difícilment serà bo per ells i pels altres.

Només si li donem valor i el deixem participar, podrà representar un benefici pels companys. Si en comptes de dir "pobret, no sap fer res", canvies a una actitud de "ens ajudarà a fer això perquè té aquests valors i aquestes virtuts" això afavorirà a tots, perquè obrirà la ment de la gent sobre la importància d'ajudar els altres i propiciarà que descobreixin que l'altre fa unes coses que tu no pots fer. Perquè aquest nen o nena amb necessitats especials estigui plenament acceptat, hem d'assumir que l'escola ha canviat i, si ho ha fet, hem d'assumir que ha estat per millor.

Quins creu que són els reptes de futur?

El primer que hem de fer és no deixar que es parli de plantejaments falsos. No podem deixar que es parli d'inclusió escolar, perquè no es tracta d'una qüestió només de paraules. Si la gent cau en la trampa semàntica d'utilitzar el terme inclusió en comptes d'escola inclusiva, baixarem un esglaó d'una escala que ens conduirà a un lloc determinat. Si ho fas i caus en el parany de pensar que ja tenim més USEE (Unitats de Suport a l'Educació Especial), més centres d'educació especial, etc. El que s'ha de defensar és **l'escola inclusiva, que és l'escola de tothom, la que personalitza la resposta, i la que fa els plans en estreta col·laboració amb els pares**. El gran repte és aquest, perquè la integració física ja ha d'estar més que superada.

Ara, com ja has integrat aquests alumnes a l'aula, **l'escola ha de fer un canvi pedagògic per acabar amb la competitivitat i potenciar la col·laboració**.

Es va plantejar escolaritzar el seu fill a un centre ordinari o a un centre especial?

En un primer moment, ens ho vàrem plantejar tot, des de la manca d'informació absoluta que teníem. Vàrem portar el nostre fill, el Martí, a la mateixa llar d'infants que havia anat la seva germana gran. Era la llar d'infants del barri. Vàrem anar a parlar amb ells i, com que ens coneixien, no ens varen posar cap inconvenient en apuntar al Martí i varen fer una molt bona feina.

Quan ell ja estava acabant el segon any a la llar d'infants, vàrem parlar amb ells per veure com s'havia de procedir a partir de llavors. Ens varen informar que ja havien parlat amb l'EAP, que ja havien estat valorant el Martí, en una visita curta i des de fora de la classe, i que ens contactarien per realitzar una entrevista i informar-nos de les possibilitats de futur.

A partir d'aquí varen visitar centres d'educació especial, per informar-nos fins que, per una d'aquelles casualitats de la vida, la pediatra dels nostres fills va resultar ser la Dra. Carme Sala, vicepresidenta d'Aspasim. I, demanant-li opinió, ens va parlar, per primer cop, de l'escola inclusiva.

Ella mateixa ens va posar en contacte amb Aspasim i els vàrem explicar el nostre cas i que ens agradaria que el Martí anés a la mateixa escola que la seva germana, la mateixa on havíem estudiat els seus pares i la mateixa on havia estudiat un dels seus avis, i que, a més, era l'escola del barri. Teníem molt clar que el volíem portar allà i enteníem que suposaria una sèrie de dificultats.

Aspasim es va posar en contacte amb l'escola, es van reunir i van parlar, l'escola ho va veure clar, tot i que era el primer cas d'escolarització amb unes característiques especials severes, però varen tenir clar que volien apostar pel Martí.

Vàrem anar a l'EAP, que ens enviava a una escola d'educació especial, vàrem signar el dictamen en disconformitat, i els vàrem fer saber que el Martí aniria als Jesuites del Clot i allà està des de fa 7 cursos. Penso que l'Administració hauria de cuidar una miqueta a les famílies que estem en aquesta situació, quant a venir-nos a buscar, proveir-nos la informació i guiar-nos una mica en aquest procés, ja que, sense dubte, la principal dificultat és la manca d'informació. I un cop que estàs més assabentat del tema, continua sent la manca d'informació.

Hi ha suficient consciència social de la diferència?

No crec que sigui tant falta de consciència social, sinó falta d'informació. No crec que sigui un problema que la gent sigui dolenta, deixada o poc considerada.

Crec que, en el cas de les famílies dels alumnes que comparteixen aula amb el Martí des de fa 7 anys, quan es varen trobar amb el Martí el primer dia, ni s'havien plantejat la possibilitat que pogués passar això. És a dir, que pogués haver-hi un alumne amb les necessitats del Martí, compartint aula amb els seus fills. No va haver-hi cap rebuig, però sí va haver-hi sorpresa. I és normal. Ho entenc perfectament, perquè no sabem que existeix això fins que t'hi trobes.

No obstant, varen tardar ven poc a considerar la presència del nostre fill a l'aula dels seus nens com una riquesa, com un valor afegit importantíssim. També t'he de dir que a nosaltres ens preocupava que el fet que el Martí estigués allà, distorsionés d'alguna manera el rendiment acadèmic de la resta de nens.

Igual que demanes els altres que és posin a la teva pell, també ho has de fer tu respecte els altres. Ho hem demanat a les escoles, a les famílies i ens han garantit que això no és així. I, a més, hi ha nombrosos estudis d'arreu del món que subscriuen aquest fet. Portem 7 anys i la resposta és que estan contentíssims. La resta de companys i els professors se l'estimen, ells els estima i es cuiden mútuament.

Tots ells han creat unes dinàmiques i uns vincles forts. I tot això també és gràcies a l'actitud de l'escola i dels professionals que hi treballen, que ha posat molt de part seva perquè això funcioni. En resum, la consciència existeix, un cop tens la informació, és valora molt positivament.

Com valora el paper de l'EAP?

Generalitzar és molt injust, però, com a cap de l'AMPA d'Aspasim, pels inputs que ens arriben, crec que l'EAP és una trava. Hauria de ser un instrument al servei de les famílies i, en canvi, ara mateix, no ho és gens, fins que s'aprovi el nou decret que sembla que canviarà les coses.

Durant els anys de la darrera direcció infantil i primària, la sensació que teníem les famílies era que l'EAP intentava redirigir els alumnes amb necessitats especials cap a les escoles d'educació especial, perquè els recursos estaven allà. El més encertat seria no portar els alumnes on estan els recursos, sinó portar els recursos cap on estan els alumnes.

No era aquesta la visió dels EAP, possiblement ha estat per temes pressupostaris o de manca de recursos, però les famílies en aquesta situació no ens hem sentit massa ben tractats pels EAP.

Quin model educatiu considera que és l'ideal perquè hi hagi una veritable inclusió?

Parteixo de la base que crec que les escoles d'educació especial són necessàries en alguns casos. També és cert que si es treballa portant els recursos a les escoles ordinàries, el nombre de casos en que l'escola d'educació especial serà necessària, disminuirà considerablement. En canvi, en els últims cursos, la ràtio de matriculacions a les escoles d'educació especial ha augmentat i això no és normal perquè la LEC diu que el model d'escola catalana és un model d'escola inclusiva.

El model en què jo crec és el model en què els recursos es porten a l'escola i que les famílies que ens trobem en aquesta situació som els que veritablement coneixem els nostres fills i, per suposat, volem que estiguin ben atesos.

Si els pares veiem que una cosa no va bé pels nostres fills, la descartarem i anirem cap a una altra. Ara, el que no podem admetre és que la cosa no vagi bé perquè no es posen els recursos que nosaltres creiem que es poden posar. I és que, a més, els recursos hi són, però no s'optimitzen. S'hauria de fer un mapa de recursos que detalli que tenim i com, i un mapa de necessitats que tenim i on les tenim.

Quan descobreixin que els mapes no casen, els haurem de fer cassar. Personalment, crec que el treball per projectes és molt millor per tots els alumnes. **Ens hem d'oblidar que l'objectiu és que aprenem el mateix. Hem de pensar en què aprenem junts.** El meu fill no aprendrà el mateix que els seus companys de classe i ningú que tingui seny ho pretindrà si coneix el Martí, que és un nen

que interacciona molt, que és molt feliç, que somriu, que plora, però que no parla i que té una discapacitat molt greu. No obstant, com a pares, considerem que, com a pares, que aprengui el que pot aprendre en un entorn d'escola ordinària, és molt beneficiós per ell a tots els nivells.

Com valora el paper dels mestres en l'escola inclusiva?

Si els mestres no s'ho creuen, és impossible. I s'ho han de creure no només a nivell teòric –perquè tots estaríem d'acord en què s'han de posar els recursos necessaris a l'escola ordinària- perquè a nivell pràctic, la manca de recursos -ja sigui perquè estan mal distribuïts o perquè no hi ha més- és evident i això comporta un sobre esforç per part de l'escola i, en conseqüència, per part dels mestres. Tot i que no hauria de ser així. Hi haurien d'haver-hi els recursos necessaris i hauria de suposar, només, un canvi de xip. Si els mestres no estan disposats a fer aquest sobre esforç la cosa no funciona de cap de les maneres.

Quin consell li donaria a una família que estigués a la mateixa situació que vostès?

Que estiguin molt i molt disposats a picar pedra, en primer lloc, per buscar informació, després perquè, si més no, fins fa un temps, tenies la sensació que nedaves contracorrent.

Val a dir que **des de l'administració tot eren pegues i problemes** i ningú veia clar que la teva aposta fos l'adequada. I que reivindiquem, tots com a pares, el dret a equivocar-nos. Jo, com a pare, puc equivocar-me també i que, malgrat els esforços de tothom, el lloc del Martí no fos els Jesuïtes del Clot, però reivindiquem el nostre dret a equivocar-nos i l'administració el que ha de fer és acompanyar-nos en aquest camí d'error i que, quan sigui el moment, ens ajudi a reconduir-ho.

Sobretot, el meu consell és que piquin pedra, busquin informació i es deixin acompanyar i que no es rendeixin mai, que no acotin el cap,

que no busquin la tranquil·litat, perquè en el primer moment no la tindran, perquè hi ha molts dubtes. I que estiguin convençuts que **val la pena barallar-se amb l'EAP, anar a la inspecció, enviar cartes per sol·licitar el registre al departament, etc.**, tot i que és molt cansat i venen temptacions de deixar-ho córrer i enviar-lo a una escola d'educació especial en la que segur estarà ben atès i tractar per excel·lents professionals. Però, la última pregunta que t'has de fer com a pare és: realment és això el que jo vull? I si la resposta és que no ho tens clar, torna a lluitar i torna a picar pedra. El meu consell és que s'informin, lluitin i siguin mamàs i papàs coratge. Famílies, fàcil no és però val molt la pena.